

Ks. Bartłomiej MATCZAK*

CODZIENNOŚĆ, KTÓRA STAŁA SIĘ LITURGIĄ. ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ CIPRIANO VAGAGGINIEGO

Treść: Wstęp, 1. Droga naukowa; 2. Praca na Soborze Watykańskim II; 3. Powrót do pracy naukowej; 4. Czas Camaldoli; Zakończenie;
Summary: Everyday life which became liturgy. The life and activities of Cipriano Vagaggini.

Słowa kluczowe: teologia liturgii, Cipriano Vagaggini, Sobór Watykański II, historia liturgii, Ateneum świętego Anzelma, Instytut liturgiczny świętego Anzelma, bierzmowanie, modlitwa eucharystyczna.

Key words: theology of liturgy, Cipriano Vagaggini, The Second Vatican Council, history of the liturgy, Athenaeum of St. Anselm, Liturgical Institute of St. Anselm, confirmation, Eucharistic Prayer.

Wstęp

Wiek XIX i potem XX w historii Kościoła obfituje w wielkie wydarzenia. Niektóre z nich, ze względu na swoją rangę, stały się swego rodzaju przełomem w życiu wspólnoty Ludu Bożego. Historia to nade wszystko ludzie. Czas historyczny jest naznaczony działalnością wielu teologów.

* Autor jest wicerektorem Wyższego Seminarium Duchownego Hosianum w Olsztynie, metropolii warmińskiej. Studiował w Rzymie na Instytucie św. Anzelma, gdzie w roku 2009 uzyskał licencjat z liturgiki; w 2012 doktoryzował się na UKSW w Warszawie. Prowadzi wykłady na Uniwersytecie Warmińsko Mazurskim w Olsztynie.

Wielu z nich, to ludzie wielkiego formatu. Oni mieli odwagę stawić czoła źle rozumianej tradycji i nazywać po imieniu problemy z jakimi borykał się Kościół. Wielu z nich pozostało w pamięci historycznej obecnych pokoleń. Wielu zajmuje niepodważalne miejsce w panteonie wielkich teologów. Wśród nich znajduje się Cipriano Vagaggini – twórca teologii liturgii.

1. Droga naukowa

Leonello Vagaggini, urodził się w Piancastagnaio, miejscowości położonej niedaleko Sieny, 3 października 1909 roku¹. Znamiennym zdaje się być fakt, iż jego narodziny zbiegają się w czasie z odbywającym się w Malines w Belgii *Congrès National des Oeuvres Catholiques*, podczas którego ogłoszony zostaje oficjalnie Ruch liturgiczny. Pomimo, iż pochodził on z bardzo prostej i ubogiej rodziny, dzięki swojemu stryjowi, mnichowi benedyktyńskiemu, otrzymuje możliwość zdobywania wiedzy w liceum działającym przy kolegium w monasterze Saint-André², niedaleko Bruges (Belgia). Miejsce pierwszej edukacji nie pozostawało bez znaczenia dla późniejszych zainteresowań młodego Leonello. Opactwo świętego Andrzeja było jednym z ważniejszych miejsc życia religijnego, a także studium liturgicznego, które wywarło ogromny wpływ nie tylko na Belgię, ale także na cały świat, więc na Włochy, Francję, Hiszpanię oraz tak odległe kraje jak Kongo czy Brazylię³. W Belgii, dzięki zaangażowaniu opata Gaspara Lefebvre, ukazuje się *Messale di Sant'Andrea*⁴, a także periodyk poświęcony problematyce liturgicznej *Paroisse et Liturgie*⁵. Nauka w kolegium w Bruges trwała 7 lat (1920-1927). Jesienią 1927 roku, Leonello Vagaggini rozpoczyna trwający rok nowicjat, po czym 5 października 1928 roku składa pierwszą profesję, przyjmując imię Cipriano⁶.

Zaraz po złożeniu pierwszych ślubów Cipriano Vagaggini powraca do swojej ojczyzny i osiada w kolegium rzymskim świętego Anzelma gdzie

¹ J. Lamberts, *In memoriam Dom Cipriano Vagaggini OSB (1909-1999)*, QL 80 (1999), s. 132.

² Opactwo o długiej i dość bogatej tradycji w 1796 roku zostaje zamknięte. Po ponad stu latach, 17 lipca 1901 roku zostaje na nowo ufundowane przez Gerarda van Caloena. Erygowania kanonicznego dokonała Stolica Apostolska bullą promulgowaną przez biskupa Bruges 27 lipca tego samego roku. C.P. de Morchoven, «Saint-André de Bruges, abbaye», w: *Catholicisme* 13 (1993), s. 455-458.

³ M. Paiano, *Liturgia e società nel Novecento. Percorsidel movimento liturgico di fronte ai processi di secolarizzazione*, Edizione di Storia e Letteratura, Rzym 2000, s. 77.

⁴ *Missel Quotidien Vespéral*, ed. Dom Gaspar Lefebvre, Apostolat Liturgique Abbaye de St André, Bruges 1930.

⁵ J. Lamberts, dz. cyt., s. 132.

⁶ A. Grillo, *Cipriano Vagaggini, osb cam. (Piancastagnaio-Siena 1909 – Camaldoli-Arezzo 1999)*, RL 4 (1999), s. 423.

rozpoczyna swoje studia filozoficzno-teologiczne na Pontificio Ateneo Sant'Anselmo. Swojà drogę naukową rozpoczyna wtedy gdy, jak wspomina Bielawski, w teologii zaczyna się *nowe*: studium patrystyki, odkrywanie na nowo wartości liturgii, zwrócenie się ku Wschodowi i wreszcie dowartościowanie dialogu, który potem staje się wyznacznikiem życia Kościoła⁷. W roku 1931 prezentując pracę zatytułowaną: *De metaphisico concepto pulchri ad mentem principorum philosophiae scholasticae*⁸ otrzymuje tytuł doktora filozofii. Od roku 1931 rozpoczyna studia teologiczne w Rzymie, które po czterech latach kontynuuje na wydziale teologii w Uniwersytecie w Louvain, gdzie przebywa do 1936 roku. Swoje studium teologiczne kończy kolejnym doktoratem przedstawiając pracę poświęconã Marii w dziełach Orygenesu⁹. Droga naukowa Cipriano Vagagginiego nie była niczym nadzwyczajnym w tamtych czasach; prawie każdy mnich posyłany był w różnie miejsca dla ubogacenia swojej wiedzy i duchowości. Bogactwo tego autora, bez wątpienia ma swoje źródło w możliwości, jakie stworzyli mu jego przełożeni: studia odbyte pomiędzy Sienã a Brugge czy Rzymem a Louvain¹⁰.

Po powrocie do Rzymu zostaje mianowany wicerektorem Papieskiego Kolegium Greckiego (1936-1942). W tym też czasie rozpoczyna kolejne studia doktoranckie, tym razem w Papieskim Instytucie Orientalnym, gdzie w 1949 roku otrzymuje trzeci tytuł doktora, przedstawiając pracę pod tytułem: *Il potere dei patriarchi orientali cattolici di dispensare dagli impedimenta di consanguineità ed affinità*¹¹. Sześć lat życia w Kolegium Greckim miało ogromny wpływ na formację ojca Cipriano. Obcowanie z liturgiã i problemami Kościoła wschodniego dało mu szansę szerszego spojrzenia na teologię i życie Kościoła powszechnego. Jak pisze Maciej Bielawski: *Teologiczna mentalność Cipriana Vagagginiego na zawsze została naznaczona bardzo osobiście i dogłębnie wpływem chrześcijańskiej tradycji wschodniej, której tak drogi jest wymiar misteryjny, apofatyczny i doksologiczny. Nie ulega też wątpliwości, że spotkanie się z innã tradycją ukierunkowało go ku wymiarom pluralistycznym i ekumenicznym chrześcijańskiego dziedzictwa*¹².

⁷ M. Bielawski, *Cipriano Vagaggini i jego teologizowanie*, w: *Teologia. Pluralizm teologiczny*, Homini, Kraków 2005, s. 10.

⁸ C. Vagaggini, *De metaphisico concepto pulchri ad mentem principorum philosophiae scholasticae*, Archiwum Vagagginiego w Camaldoli, dzieło niepublikowane.

⁹ C. Vagaggini, *Maria nelle opere di Origine*, Pontificio Istituto Orientale, Rzym 1942.

¹⁰ M. Bielawski, dz. cyt., s. 11.

¹¹ C. Vagaggini, *I patriarchi orientali cattolici e le dispense matrimoniali*, Pontificio Istituto Orientale, Rzym 1959.

¹² M. Bielawski, dz. cyt., s. 11.

Przez cały okres studiów ogromny wpływ na jego myśl miał niemiecki benedyktyn Anzelm Stolz¹³, wykładający wówczas teologię dogmatyczną w Rzymie, w Ateneum świętego Anzelma. Był to człowiek wielkiej kultury i wiedzy a jednocześnie odwagi teologicznej. Zrywał on z dotychczasową schematyczną, podręcznikową teologią scholastyczną na rzecz większego otwarcia na studium źródeł oraz metody i naturę teologii. Dla Stolza teologia to nie tylko *intellectus fidei*, ale nade wszystko *experientia fidei*. Konsekwencją tego było traktowanie dogmatyki i mistyki jako jednej organicznej całości¹⁴.

Vagaggini pisząc o o. Anzelmie wspomina, iż wyczuwał on potrzebę odnalezienia na nowo równowagi pomiędzy studium spekulatywno-metafizycznym a studium antropologicznym i duchowym objawienia. To wszystko doprowadzało go do zgłębiania nauki Ojców Kościoła¹⁵. Każdy uważny badacz bardzo szybko zauważy, iż Cipriano Vagaggini naśladował w swoim studium mistrza, gdzie refleksja teologiczna i życie duchowe, mistycyzm i celebrowanie, pogłębienie nauczania Ojców Kościoła i wreszcie metoda teologiczna, stają się bazą, na której buduje się *nowy* sposób myślenia teologicznego¹⁶. Stąd też pasją życiową Vagagginiego stało się poszukiwanie nowej metody i syntezy teologicznej.

Od tego czasu, można mówić o rozpoczęciu kariery naukowej przez o. Cypriana. Najpierw podejmuje on wykłady z teologii wschodniej w Papieskim Instytucie świętego Anzelma w Rzymie (1940-1956). Natomiast po nagłej i niespodziewanej śmierci Anzelma Stolza przejął jego katedrę teologii dogmatycznej na tejże uczelni. Tam wykładał, z małą przerwą, aż do roku 1978¹⁷.

W latach 1952-1963 Cipriano Vagaggini pełnił funkcję dziekana wydziału teologicznego oraz wicerektora Ateneum świętego Anzelma. Po przerwie związanej z pracami soborowymi, w latach 1974-1978, pełnił funkcję rektora¹⁸. Przekonany o ważności istnienia Ateneum benedyktyńskiego bronił jako rektor jego istnienia i integralności. Dążył przede wszystkim do ścisłej współpracy pomiędzy powstającymi i już istniejącymi jednostkami

¹³ Anzelm Stolz urodzony 28 stycznia 1900 w Erkrath, benedyktyn.

¹⁴ M. Bielawski, dz. cyt., s. 10-11.

¹⁵ „Intui la necessità di trovare un migliore equilibrio tra l’elaborazione dell’aspetto speculativo metafisico e l’elaborazione del valore antropologico vitale e spirituale della rivelazione per cui fu indotto a dare... un rilievo maggiore del consueto ad alcuni temi patristici, cui si sentiva maggiormente inclinato”; C. Vagaggini, *Stolz, Anselm*, w: *Enciclopedia Cattolica, Città del Vaticano*, s. 1374-1375.

¹⁶ M. Löhrer, *Il modello gnostico sapienziale Della teologia. La prospettiva di base della metodologia teologica di C. Vagaggini*, w: *Lex orandi lex credendi. Miscellanea in onore di P. Cipriano Vagaggini*, ed. G. Békés, G. Fernedi, Studia Anselmiana, Rzym 1980, s. 26-29.

¹⁷ M. Bielawski, dz. cyt., s. 11.

¹⁸ *In memoriam Don Cipriano Vagaggini*, „Notitiae” 35 (1999), s. 223.

naukowymi w obrębie jednej uczelni¹⁹. W trakcie pełnienia funkcji rektora zostaje powołana do istnienia specjalizacja dogmatyczno-sakramentalna. Jej celem było studium ontologiczne sakramentów Kościoła.

Podczas jego obecności w Instytucie świętego Anzelma, z inicjatywy Marsiliego został powołany i zatwierdzony przez Jana XXIII Instytut Liturgiczny Świętego Anzelma, istniejący formalnie jako Wydział Liturgii Papieskiego Ateneum Świętego Anzelma. Rola Vagagginiego w powstaniu tegoż wydziału jest niepodważalna. Jako jeden z głównych inicjatorów wygłosił wykład inauguracyjny. Podjął w nim problem relacji między liturgią i współczesną myślą teologiczną²⁰. Jest rzeczą dziwną, że mimo ogromnej roli jaką odegrał ojciec Cipriano w powołaniu Instytutu Liturgicznego, on nigdy nie podjął w nim wykładów. Przyczyną tego było ogromne zaangażowanie w prace soborowe²¹.

Jego praca w Instytucie Teologicznym była owocna. W archiwum w Camaldoli znajdują się liczne skrypty i materiały przygotowane przez autora w języku łacińskim, ubogacone tekstami greckimi z Nowego Testamentu. Jest rzeczą znamioną, że podczas wykładów, tak przynajmniej wynika z materiałów, niezbyt często odwoływał się do liturgii. O niej wiele pisał. Świadectwem są liczne publikacje, które w tym czasie się ukazywały.

Jednym z największych dzieł jego autorstwa jest książka *Il senso teologico della liturgia*. Ukazała się ona w 1957 roku²². Dzieło to doczekało się już szóstej edycji w języku włoskim. O jego znaczeniu świadczy fakt, iż zostało przetłumaczone także na język francuski, hiszpański, angielski, niemiecki. Jest jednym z najbardziej interesujących, a zarazem dyskutownych ujęć teologii liturgii. Vagaggini rozwija w nim, w sposób bardzo osobisty, znaczenie koncepcji *lex orandi – lex credendi*. Główną ideą towarzyszącą autorowi było odnalezienie relacji jaka zachodzi pomiędzy teologią a liturgią²³. Dla o. Cipriano liturgia była prawdziwym *locus theologicus*. Dlatego analizował zagadnienia patrystyczne, także metodologiczne oraz wydobywał treści duchowe. Koncepcja *lex orandi – lex credendi* stała się

¹⁹ Ważną choć nigdy nie zrealizowaną inicjatywą było utworzenie jednego periodyku dla całego Ateneum. Udaje się tylko utworzyć specjalną sekcję zatytułowaną „Sacramentum” w obrębie serii „Studia anselmiana”. A. Triacca, *Dom Cipriano Vagaggini OSB Cam (1909-1999). In memoriam*, EL 113(1999), s. 454.

²⁰ C. Vagaggini, *Liturgia e pensiero teologico recente*, Pontificium Athenaeum Anselmianum, Roma, 1961.

²¹ F. Małaczyński, *O. Cyprian Vagaggini OSB i jego udział w dziele odnowy liturgii*, RBL 3 (1999), s. 293.

²² C. Vagaggini, *Il senso teologico della liturgia*, Edizioni Paoline, Rzym 1999.

²³ Koncepcja Vagagginiego odnalezienia liturgii jako prawdziwej teologii oraz metodyka zaproponowana przez niego były bardzo mocno krytykowane przez Marsiliego. W zasadzie możemy zaryzykować stwierdzenie, iż do końca swojego życia pozostawali w subtelny konflikt którego podłożem były różnice w osadzeniu liturgii w całości nauk teologicznych.

swego rodzaju wyznacznikiem i streszczeniem naukowej działalności Vagagginiego. Z okazji jego siedemdziesiątych urodzin ukazał się specjalny tom *Studia Anselmiana*, zatytułowany właśnie tymi słowami²⁴.

2. Praca na Soborze Watykańskim II

Pracowitość i wiedza Vagagginiego zostają dostrzeżone bardzo szybko w Watykanie. W 1959 roku, w związku z przygotowaniem do soboru, papież Paweł VI powołuje go na członka Komisji Liturgicznej²⁵. Zaznaczyć należy, iż obecność Vagagginiego, który z wykształcenia był teologiem dogmatykiem miała ogromne znaczenie nie tyle w kwestiach obrzędowości liturgicznej, zatem rytualnych, choć i w tych zdawał się być biegły, ale nade wszystko w kwestiach teologicznych.

W ramach komisji liturgicznej ojciec Cipriano pracował w następujących podkomisjach: *De Mysterio sacrae liturgiae eiusque relatione ad vitam Ecclesiae*, gdzie pełnił funkcję sekretarza; *De sacramentis et sacramentalibus* i *De liturgiae aptatione ad traditionem et ingenium populorum*, gdzie był konsultorem²⁶. Vagaggini w ramach pracy nad konstytucją *Sacro-sanctum Concilium* został poproszony o redakcję wstępu i początkowego jej rozdziału. Jak wspomina Braga, praca była dość prosta, ponieważ już wtedy Vagaggini miał konkretną i dobrze znaną koncepcję teologiczną liturgii²⁷. W roku 1962 rozpoczyna kolejny etap prac na rzecz soboru, już nie tylko jako członek komisji przygotowawczej, ale także jako biegły w sprawach liturgii. Kontynuuje swoją pracę w komisji dedykowanej liturgii. Podejmuje także pracę jako konsultor w *Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra liturgia*²⁸. Członkowie tejże komisji zostali podzieleni na grupy studyjne, nazywane *coetus*. Vagaggini został przydzielony do grupy studyjnej 16. Jej został powierzony problem mszy świętej koncelebrowanej i komunii pod obiema postaciami. Obecność naszego autora we wspomnianej komisji nie była przypadkowa. Vagaggini jako znawca tematyki wschodniej, gdzie praktyka koncelebracji trwała nieprzerwanie, stał się jednym z najaktywniejszych ekspertów w tej dziedzinie.

Ojciec Cipriano poświęcił się także pracom nad nowym *Ordo Missae*, którym zajmowała się grupa dziesiąta, odnowie modlitwy wiernych

²⁴ *Lex orandi, lex credenti. Mescolanza in onore di P. Cipriano Vagaggini O.S.B.*, ed. G.J. Bekes, G. Ferendi, *Studia Anselmiana* 100, Rzym 1980.

²⁵ F. Małaczyński, dz. cyt., s. 292.

²⁶ A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948-1975)*, C.L.V. Edizioni Liturgice, Rzym 1997, s. 30-31.

²⁷ C. Braga, *La genesi del primo capitolo della Sacrosanctum concilium*, EL 113 (1999), s. 406.

²⁸ A. Bugnini, dz. cyt., s. 913.

(grupa dwunasta) oraz problemom pastoralnym związanym z sakramentem bierzmowania, nad którymi dyskutowano w komisji dwudziestej²⁹.

Bez wątpienia najwięcej pracy włożył w opracowanie nowych modlitw eucharystycznych. Papież bowiem zasugerował, aby obok istniejącego już Kanonu Rzymskiego zaproponować nowe anafory, które ubogaciłyby liturgię rzymską. Oczywiście nie chodziło tu o tworzenie *ex nihilo*, ale o pogłębione studium źródeł liturgicznych, przy jednoczesnym zachowaniu cech liturgii rzymskiej. Vagaggini został powołany jako relator podkomisji dedykowanej trzeciej modlitwie eucharystycznej i razem z Józefem Gelineau podkomisji dedykowanej czwartej modlitwie eucharystycznej. Swoje zadanie potraktował bardzo poważnie. W celu pogłębionego studium udał się na trzy miesiące do znanego opactwa benedyktyńskiego Mont-César w Louvain. Owocem tej pracy była publikacja *Il canone romano e la riforma liturgica*³⁰, w której zaproponował obok korekt Kanonu Rzymskiego także dwie nowe modlitwy eucharystyczne. Pierwsza z nich, zwana *projektem B*, z własną prefacją oraz druga, zwana *projektem C*, przedstawiająca historię zbawienia.

W tym samym czasie Ojciec Cipriano, jako kierownik zespołu pracującego nad czytaniem mszalnymi, oddaje się także pracy nad kalendarzem lektur biblijnych w cyklu trzyletnim, który staje się potem podstawą pracy nad nowym układem czytań mszalnych³¹. Z pomocą członków grupy przygotowuje czterdzieści pięć tablic, które przedstawiają zestaw czytań we wszystkich obrządkach na przestrzeni wielu wieków życia Kościoła. Praca była mozolna i dość wymagająca. Wzbudzała zachwyt nie tylko konsultorów, biblistów czy też liturgistów katolickich, ale także obserwatorów z Kościoła prawosławnego i wspólnot protestanckich³².

Należy podkreślić, że praca Vagagginiiego nie wyczerpuje się w tym miejscu. Zaraz po ukończeniu prac nad elementami ściśle technicznymi dotyczącymi celebracji, autor oddaje się także pracy nad nowymi dokumentami zarówno Kongregacji jak i Ojca Świętego. Wśród tych dokumentów należy wymienić chociażby instrukcję *Eucharisticum misterium* wydaną przez Kongregację Rytów, która ukazała się 25 marca 1967. Warto zaznaczyć, iż Vagaggini był głównym autorem tejże instrukcji. Następnie w roku 1965 uczestniczy w pracach nad dokumentem poświęconym muzyce liturgicznej *De musica in sacra liturgia* (5.03.1967) oraz instrukcji dotyczącej liturgicznej formacji w seminariach duchownych *In ecclesiasticam futurorum sacerdotum* (3.06.1979)³³.

²⁹ Tamże.

³⁰ C. Vagaggini, *Il canone romano e la riforma liturgica*, LDC, Torino 1966.

³¹ M. Bielawski, dz. cyt., s. 12.

³² F. Małaczyński, dz. cyt., s. 293.

³³ J. Lamberts, dz. cyt., s. 134-135.

3. Powrót do pracy naukowej

Po intensywnym i dość wyczerpującym okresie prac przy soborze Vagaggini na nowo oddaje się pracy uniwersyteckiej. Już w trakcie trwania soboru w 1963 roku podejmuje prace najpierw w Bolonii, *Centro di Scienze Religiose*, a tuż potem w 1967 roku przeprowadza się do Mediolanu, gdzie najpierw podejmuje wysiłki utworzenia Wydziału Teologii na Università Cattolica del S. Cuore³⁴, a potem wraz z biskupem Carlo Colombo czyni starania o utworzenie Wydziału Teologicznego dla Włoch Północnych. Po licznych staraniach, 7 marca 1968 roku, wydział został oficjalnie otwarty. Wykład inauguracyjny wygłosił Cipriano Vagaggini, na temat: *Interpretazione della rivelazione ed esperienza cristiana*³⁵. Jego wkład w rozwój nowego wydziału został szybko doceniony. Ojciec Cipriano 23 marca 1970 roku został wybrany na wicedziekana i członka zarządu. Te funkcje pełnił tylko rok. Z powodu nieporozumień do jakich doszło między władzami a także pewnych reorganizacji Vagaggini został pozbawiony swoich funkcji³⁶. Praca w Mediolanie nie trwała długo, gdyż już w roku następnym o. Cipriano powraca do Rzymu. Tu podejmuje wykłady w Papieskim Ate-neum świętego Anzelma.

Okres prac w Mediolanie nie pozostaje jednak bezowocny. Pomimo rozżalenia i nieporozumień, postać Vagagginiego nie znika w zapomnieniu. To wtedy został on powołany na członka Międzynarodowej Komisji Teologicznej (1969-1980)³⁷ oraz Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej (1974-1979).

³⁴ Wydział ten niestety nie zostaje utworzony. W jego miejsce realizowany został inny projekt utworzenia oddzielnego i niezależnego wydziału teologii, który poprzez wymianę profesorów pozostawał w ścisłej relacji ze wspomnianym uniwersytetem. E. Massimi, *Cipriano Vagaggini bio-bibliografia di un maestro del pensiero teologico*, RL 96 (2009), s. 445.

³⁵ C. Vagaggini, *Interpretazione della rivelazione ed esperienza cristiana. Discorso inaugurale per la Facoltà teologica interregionale*, Milano 1968.

³⁶ Sytuacja wydziału była dość skomplikowana. Rok po powołaniu władz wydziału (5.04.1971) wszystkie funkcje zostały odwołane przez Colombo. Vagaggini wnosi protest w związku z zaistniałą sytuacją, powołując się na statuty, i proponując wniesienie sprawy do Komisji episkopatu. W międzyczasie zostały utworzone nowe funkcje. Zamiast wicedziekana zostaje powołany pro dziekan. To wiązało się z definitywnym odwołaniem Vagagginiego z funkcji. Komisja episkopatu pojawia się na wydziale dopiero wtedy, gdy jej przewodniczącym zostaje wybrany C. Colombo. Jak widać chodziło tu o konflikt do jakiego doszło pomiędzy Vagagginim a ówczesnym dziekanem i późniejszym przewodniczącym Komisji episkopatu, E. Massimi, dz. cyt., s. 445-446.

³⁷ Źródła podają, iż ten pozostał członkiem komisji do roku 1980. Jednak studium *Annuario Pontificio* oraz dokumenty zgromadzone w archiwum w Camaldoli świadczą, iż w owej komisji pracował sześć lat dłużej, czyli do 1986 roku. *Annuario Pontificio*, Città del Vaticano 1969-1986.

4. Czas Camaldoli

W 1978 roku Vagaggini przeszedł na zasłużoną emeryturę. Z Rzymu przeniósł się do opactwa kamedulskiego w Camaldoli. Tam kontynuował swoje poszukiwania teologiczno-liturgiczne. Pracował wytrwale do 18 stycznia 1999 roku. Wtedy, po dziewięćdziesięciu latach życia, odszedł do domu Ojca.

Próbowano opisać życie tego wielkiego teologa i mnicha. Zaraz po jego śmierci w *Osservatore Romano*, czasopiśmie, do którego bardzo często pisał, pojawiło się wspomnienie. Jego wymowny tytuł *Una vita spesa per la «liturgia teologica» nella Chiesa* najlepiej streszcza życie ojca Cipriano³⁸. Było ono prawdziwym zrealizowaniem misji benedyktyna, prezbitera i profesora, który przez pasję i studium stał się liturgistą w pełnym tego słowa znaczeniu. Podczas uroczystości pogrzebowych, 20 stycznia 1999 roku, w ten sposób był wspomniany w homilii: *Zgromadziliśmy się także tutaj, by podziękować Bogu za dar jakim był dla wielu z nas ojciec Cipriano Vagaggini, przede wszystkim poprzez swoje wysiłki, by nakreślić obraz Boga poprzez terminy teologiczne i duchowość jako profesor i kierownik wielu studentów. Dar, jakim był, jest jedną z manifestacji daru o wiele większego. Teologia duchowości i sakramentologia, których był nauczycielem, były prawdziwym wprowadzeniem w Tego, który jest prawdziwym Sakramentem naszego spotkania z Bogiem, Jezusa Chrystusa. (...) Jako profesor dał przykład, jak wypełniać misję, która nam została powierzona. Jego nadzieją było to, że studenci zdadzą egzaminy nie poprzez zapamiętywanie faktów czy recytowanie informacji, ale poprzez osobistą asymilację tej najgłębszej i najbardziej misteryjnej wiedzy. On sam powiedział, że cała teologia jest pewną formą «gnozy», w której wszystkie rzeczy jednoczą się w umyśle poprzez znaczenia»³⁹.*

³⁸ «Una vita spesa per la «liturgia teologica» nella Chiesa», *L'Osservatore Romano* 139, 16 (21.01.1999), s. 8.

³⁹ Siamo qui riuniti anche per ringraziare Dio del dono che è stato per molti di noi P. Cipriano Vagaggini, specialmente mediante i suoi sforzi per esprimere questo disegno di Dio in termini teologici e spirituali nella sua qualità di professore e direttore di molti studenti. Il dono che egli è stato, è una delle manifestazioni del Dono più grande di Dio. La teologia spirituale e sacramentale che ha insegnato è stata realmente una introduzione a Lui che è il Sacramento del nostro incontro con Dio, Gesù Cristo. (...) Come professore, ha dato esami, come tutti noi dobbiamo fare nell'esercizio di questa professione. Ma la sua speranza era quella che gli studenti superassero gli esami non mediante la mera memorizzazione dei fatti, la mera recitazione dell'informazione, ma con l'assimilazione personale di questa sapienza più profonda e più recondita. Egli stesso ha detto che tutta la teologia è una specie di Gnosis, nella quale tutte le cose si riuniscono nella mente attraverso i significati di questo dono della sapienza, E. Bargellini, *Omelia – Funerale di Don Cipriano Vagaggini, O.S.B., Camaldoli, mercoledì 20 gennaio 1999*, Archiwum Vagaggini w Camaldoli, s. 1-2.

Kończąc swoją homilię, ojciec Bargellini, który przewodniczył uroczystości pogrzebowej, powiedział: *To zrozumienie obrazu boskości przyszło Ojcu Vagagginiemu nie tylko poprzez długie godziny spędzone na studiowaniu teologii, ale także poprzez godziny spędzone na modlitwie i lectio divina. Postawa ta pozostaje programem dla jeszcze bardziej autentycznego zagłębiania się w studium teologiczne, i zarazem ostatecznym celem tegoż, dla każdego, kto chciałby przebyć drogę monastyczną. Wielu z nas może zaświadczyć jak, podczas swoich lat przeżytych w Instytucie świętego Anselma w roli profesora, dziekana i rektora, próbował wcielać w czyn tę wizję. Jako opat prymas zakonu benedyktyńskiego czuję, że muszę podkreślić, iż cały zakon musi być wdzięczny ojcu Cyprianowi za pracę, którą wykonał dla formowania tak wielu mnichów i mniszek, zgodnie z tą wizją, jak również za jego nadzwyczajną pracę dla całego Kościoła podczas Soboru Watykańskiego II⁴⁰.*

Zakończenie

Nie ma wątpliwości, że Cipriano Vagaggini był tytanem pracy. Arcybiskup A. Bugnini, wspominając go, z którym łączyły go relacje przyjaźni, stwierdził, iż nie było takiego zadania, którego nie mógłby podjąć się Vagaggini. Określił go jako „nieznanego żołnierza” dzieła odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II. Wyrzekając się realizacji osobistych planów czy osiągnięcia sukcesów podjął się pracy na rzecz całego Kościoła. Jego nazwiska nie ma w żadnej z ksiąg liturgicznych, ale on odegrał ogromną rolę w ich powstawaniu⁴¹.

Ludzie tacy jak Cipriano Vagaggini, choć nieobecni pośród żyjących w sposób fizyczny, pozostają na zawsze bliscy przez dzieła swego życia. O Vagagginim można powiedzieć, że jego życie było liturgią. On ją celebrował. Jej poświęcił znaczną większość swojego życia i swoich dzieł. W niej poszukiwał głębi dla własnych refleksji teologicznych i dla formo-

⁴⁰ Questa comprensione del disegno divino è venuta a Padre Cipriano non solo mediante le lunghe ore di studio teologico, ma anche attraverso ore trascorse in seria preghiera e lectio divina. Rimane un programma per l'approccio più autentico allo, e lo scopo ultimo dello, studio teologico per chiunque voglia seguire la strada monastica. Molti di noi possono attestare come, durante i suoi anni a Sant'Anselmo in veste di professore, decano e rettore, egli ha cercato di mettere in pratica questa visione. Davvero, in qualità di Abate Primate dell'Ordine Benedettino, mi sento di affermare che l'intero Ordine deve a Padre Cipriano un debito di profonda gratitudine per il lavoro che ha svolto nella formazione di così tanti monaci e monache, in accordo con questa visione, come pure per il suo straordinario lavoro per la Chiesa intera nelle sessioni e durante il seguito del Concilio Vaticano II, E. Bargellini, dz. cyt., s. 2.

⁴¹ F. Małaczyński, dz. cyt., s. 295.

wania uczestników celebracji misterium paschalnego Słowa Wcielonego. To misterium staje się im bardziej bliskie i zrozumiałe dzięki odnowie obrzędów liturgicznych, zwłaszcza mszalnych.

Summary

Everyday life which became liturgy. The life and activities of Cipriano Vagaggini

Cipriano Vagaggini is listed among the greatest theologians of the twentieth century. Being all-round educated, familiar with the benedictine spirituality and fascinated with the liturgy of the western and eastern church, he may be called a true renaissance man. His work is still a valid guideline to the research on the relationship between liturgy and theology. The fact that he was engaged in the aforementioned renewal of the liturgy is also the testament to his greatness. He was employed in the following commissions concerning the preliminary works as well as the works concluding the Second Vatican Council: *De Mystério sacrae Liturgiae eiusque relatione ad vitam Ecclesiae*, *De Sacramentis et Sacramentalibus* and *De liturgiae aptatione ad traditionem et ingenium populorum*, *Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia*. Furthermore, he worked on the new *Ordo Missae*, the lectionaries, the Eucharistic Prayers, the sacrament of confirmation and the sacramentals. The product of his activity is not only the many liturgical texts, but also a number of publications that.